

gazdaság fontossága, a viselkedési minták, a viselet, a motívumvilág erőteljesen rávetődik az egész emberi életre és ennek körforgására. És mindezt úgy adja át nekünk, az olvasóknak, mintha mi is ugyanott, ugyanakkor láttuk volna, hallottuk volna mindazt, amit leír. Könyve minden szerteágazó – történelmi, néprajzi, demográfiai, szellemtörténeti, érzelmi, vallásos – virágával együtt a moldvai hagyományos világnak gazdag leírását adja, és így gazdagítja a néprajztudományt.

Köszönettel tartozom a moldvai magyarok nevében is Halász Péternek, hogy egy életen keresztül hű maradt a kultúránkhöz, hogy az évek során nagy becsben tartotta és tartja az adatközlők tudását, és legfőképp, hogy a mai napig kitartóan és lenyűgözően nyújtja át a moldvai magyarokról szóló felbecsülhetetlen tudását a jövő nemzedékének, nekünk.

Fazakas-Timaru Carina

Gyülekezetépítés és hatalomgyakorlás a moldvai pünkösdisták közösségeiben

Peti Lehel: „Krisztus ajándéka van bennünk.” Pünkösdzimusz moldvai román, roma és csángó közösségeiben. Balassi Kiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület, Bp.–Kvár. 2020. 165 old.

A Pócs Éva által szerkesztett Vallásantropológiai Tanulmányok Közép-Kelet-Európából sorozat 9. kötete Peti Lehel munkája, mely a budapesti Balassi Kiadó és a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület közös kiadványa. A kötet 2013–2017 között végzett terepmunka során gyűjtött vallásantropológiai adatokat elemez három jól elkülönülő közösség vallási életéről. A bemutatott kelet-romániai kistérség etnikailag, kulturálisan és felekezeti vonatkozásban egyaránt megosztott társadalma a pünkösdi mozgalom révén átrendeződik, és választóvonalai átjárhatóvá válnak. Egy hálózat vonalai rajzolódnak így ki csángó, román és roma vonatkozásban, melynek központjához a helyi közösségek a vezető személyeken keresztül kötődnek. E központi bázisközösség vezetője gyakorolja a vallási rítusok és üzenetek ellenőrzésének szerepkörét, továbbá itt valósul meg az új tagok felvételének keresztelési aktusa. A vezető fejezetben térképábrán láthatjuk a mikrorégió érintett településeit, amit egy, a felekezeti megosztásukat és a kutató által alkalmazott megnevezésüket összegző táblázat egészít ki.

A tanulmánykötet valamennyi tanulmánya előzetes publikációk véglegesített, kiegészített változata. Az első négy a lokális pünkösdi mozgalom kialakulásának, intézményesülésének történetével, a vallási

tartalmak vezetőkhöz kötött eltérő horderejének bemutatásával foglalkozik. A vezetők szerepének, megtéréstörténetének és életútjának értékelése során megállapítást nyer, hogy ezek szubjektív vallási tapasztalata, kulturális háttere, egyéni karizmája mélyen meghatározza azt a közösséget, amelyben tevékenykednek. Az utolsó két tanulmány nemzetközi vonatkozásban beszél a migráció és a pünkösdi mozgalomhoz való csatlakozás összefüggéseiről, illetve a nyelveken szólás gyakorlatának arculatformáló erejéről. A bevezető végén a szerző tömör összefoglalóban ismerteti a kötet létrejöttének körülményeit, majd köszönetnyilvánításában hálóját fejezi ki a kutatást lehetővé tevő támogatási rendszerért, a munkatársak által nyújtott szakmai biztatásért, illetve a terepmunkát végigkísítő moldvai kapcsolatszemély segítségéért.

Az első tanulmány arra keresi a választ, hogy a rendszerváltást követően intézményesült moldvai pünkösdisták közösségek hogyan lépnek át etnikai és kulturális határvonalakat a karizmatikus jellegű lelki ajándékok gyakorlása révén. Ezekben a felekezetekben a gyógyítás, a jövőmondás és a nyelveken szólás jelenti a vezetők legfontosabb kegyelmi ajándékait, melyeket a jó beszédkészség, az énekesi tehetség és a vezetői készség egészít ki.

Máté István (1974) – református lelképítész, néprajzkutató, PhD, Kolozsvár, mate.istvan74@gmail.com

A kutató szándéka a „Szentlélek ajándékai” csoportként változó jelentőségének megragadása, illetve a vezetők mint vallási specialisták tevékenységének bemutatása. A szerző jelzi, hogy ebben a kezdeti fázisában a kutatás elsősorban a megfigyelések és a tereppel való kontaktus elsődleges benyomásait hordozza. A csángó, a román és a roma csoportok elérésében egy Anton nevezetű, marginalizált személy nyújtott segítséget, akinek adatközlése által a szerző elsődleges információk birtokába jutott a közösségek értékrendje, modernizációja tekintetében. E vezető személy jelenléte az interjúkészítés alkalmával azonban olykor hitvitát váltott ki a közösségben, Anton nyomatékosan hangoztatta saját véleményét, akadályozva némiképpen az adatgyűjtést. A csángó gyülekezet létrehozójaként ellentmondást nem tűrő tekintéllyel vezeti a közösséget, és dönt dogmatikai kérdésekben. Így a nyelveken szólás közösségi megnyilvánulását az egyéni vallásgyakorlás színterére száműzte azzal az érveléssel, hogy a pünkösdi mozgalom e sajátossága kompromittálódott, elvesztette hitelességét a vele visszaélők miatt. A nyilvánosság előtti gyógyítások, a rituális fegyelem vagy a prófétálás a három közösség eltérő mentalitásáról tanúskodik. A csángó közösség a Szentlélek ajándékainak meghamisításától tartva megtiltotta ezek közösségi gyakorlatát. A roma közösség viszont teret hagyott az eksztatikus megnyilvánulásoknak. A közösségi alkalmakon a gyülekezet tagjai szabadon kifejezik érzéseiket, lelkiállapotukat. Ezt a gyakorlatot a szomszédsági kötelek informális vallásgyakorlata teszi lehetővé, melyek főleg az esti bibliaórás alkalmakon jutnak kifejeződésre, szabadabb kontextust biztosítva a gyülekezet hitvilágának megéléséhez. A szerző a prófétálás, jóvendülés, ördögűzés gyülekezeti sajátosságairól, az eltérő felfogásokról ad ízelítőt a három közösségben. Az ismertetést tömör interjúrészek teszik gazdaggá. Mégis a kutató számára rejtély marad a vallási kompetenciák mibenléte, igazi funkciójuk a gyülekezetekben betöltött hatalmi pozíciók legitimálása. A közeljövőre vonatkozó jóvendülések politikai (háború) vagy természeti katasztrófára vonatkozó üzenetei (földrengés) az intenzív imádkozásra való felszólítás

által elkerülhetők, megakadályozhatók lesznek, a pünkösdi gyülekezetek ilyenképpen kohéziót és küldetésudatot egyaránt megélhetnek. Martin pásztor működése, mind közösségi, mind egyéni érintettségben önbeteljesítő jóslatként valósul meg, a próféta személye köré tömörítve a gyülekezet tagjait. Mivel a specialista közlésein kívül a Szentlélek üzenete nem tapasztalható a közösségi alkalmakon, ezért a hálózatot létrehozó, fenntartó vezéregyéniség hatalmi konszolidációjának eszközeként tekinthetünk a jóvendőmondás kegyelmi ajándékára. Az idézett jelenségek értelmezése során a szerző bőven merít a nemzetközi vallásantropológiai szakirodalomból.

A második tanulmány a pünkösdzizmusra való áttérés okait és funkcióit tárja fel egy moldvai roma közösség életében. Hogyan lehet sikeres a pünkösdzizmus ideológiája ebben a környezetben? – veti fel a kérdést a szerző. A megválaszoláshoz a roma közösség azon sajátosságait veszi figyelembe, amelyek lehetővé tették a hitújítás elfogadását. Öt megtéréstörténet által világítja meg az áttérések társadalmi kontextusát, majd az okok és funkciók elemzését végzi el a szakirodalom magyarító elméleteinek áttekintésével. Az ursäreni-i (fiktív településnév) roma közösség vázlatos bemutatása során megtudjuk, hogy szegény, iskolázatlan emberekről van szó, akik többnyire külföldi idénymunkából, koldulásból tartják el családtagjaikat. Nyelvhasználatukban különválik a szent és a profán. A hétköznapok nyelve a romani, míg a gyülekezeti együttlétek, a bizonyágtételek nyelve a román. A továbbiakban négy vezető pozícióban levő férfi és egyikük felesége mondják el megtérésük történetét, kirajzolva a pünkösdisták közösség létrejöttének körülményeit. A bizonyágtétel-szerű vallomások rávilágítanak az egyéni élet krízishelyzeteire, de az ortodox többség rosszálló, gyanakvó ellenszenvére is a kitéréseket illetően. Az adatközlők szerint a pünkösdisták gyülekezet létrejötte kulturális, életviteli változást hozott a romák mindennapjaiban. Isteni csoda folytán abbahagyták a lopást, a verekedést, a hazudozást, kigyógyultak az alkoholizmusból, életvitelükben helyet kapott a vasárnap, a testvérivé lett közösség. A tanulmány folytatásában a szerző a kelet-európai romák pünkösdzizmusra

való áttérésének elméleteit alkalmazza saját adatait elemezve és azok relevanciáját keresve. Számos külföldi elemzésre való hivatkozás mellett számára kiemelt jelentőségűek Kis Dénes vallásszociológiai tanulmányai, amelyekben a kutató a magyarhermányi romák áttérését vizsgálja. Az egyéni és családi életben bekövetkezett változások mellett a megtérések interetnikus vonatkozásban is új civilizatorikus normarendszert honosítottak meg az Ursäreni-ben élő romák között.

A harmadik tanulmány a külföldi migráció és a pünkösdzizmus összefüggéseit keresi a fent említett moldvai település roma lakóinak életében. A szocialista korszak urbanizációjának következtében a román közösség belső migráció révén az ország nagyvárosait választotta, az így eladóvá vált házakat pedig a helyi romák vásárolták fel, ami miatt megváltozott a település etnikai összetétele. Egyetlen évtized alatt, a kétezres évek elején, mintegy 300 taggal csökkent a helyi románság létszáma, és ugyanennyivel gyarapodtak a romák. Ez utóbbiak megélhetési stratégiája folyamatosan változott az évtizedek során. A rendszerváltást megelőzően belső migráció során, főleg dél-romániai állami gazdaságok keretében szereztek meg a mindennapit családjukkal együtt. Ezután az újjáéledő paraszti gazdálkodás biztosított számukra megélhetést. A kolduláshoz kötött életvitel Románia EU-csatlakozása után bontakozott ki körükben, először az észak-európai országokban. A koldulás külföldi rendszere a pünkösdi hálózat irányítása, felügyelete mellett alakult, melynek fontos eleme és a mélyszegénységben élők egyetlen lehetősége az uszoraölcsön-kérés volt. A koldulás által összegyűjtött napi mintegy félszáz euró a megélhetés biztosításán túl az otthoni családtagok segélyezését, az adakozást, a gyülekezetépítést vagy éppen az ingatlanvásárlást teszi lehetővé. A tanulmány különbséget tesz rövid és hosszú távú migráció között. Újabban mindkét migrációban a skandináv országok helyett a délnyugat-európai országok kerülnek előtérbe, ahol az állami szociális ellátórendszer a migránsok segítségére siet, főleg a sokgyerekes családok esetében. Itt – kissé megtörve a gondolatsort – a szerző a pünkösdista közösség kialakulását vázolja

fel, annak alapítóit, szervezeti felépítését mutatja be, kitérve a templomépítés körülményeire, illetve az évek során artikulálódott konfliktusokra. Mindezek a tevékenységek, a külföldi kolduló migráció megszerzésével együtt, egy nagyobb közösségszervező terv szerves részét alkották, melynek során átrendeződött az ursäreni-i roma közösség mindennapi élete. Az új vallásosság segítette a megélhetést, és ugyanakkor lehetővé tette a hagyományos roma vallásos képzetek és gyakorlatok áthagyományozását is.

A kötet két megtéréstörténet-elemzéssel folytatódik. Az első elbeszélés arról szól, hogy Martin, az egykori kollektív gazdaság sofőre egy életveszélyes műtét során látomásban részesült. Csodával határos módon, mintegy másfél óra újraélesztés után magához tért, és később úgy értelmezte látomását mint a Szentlélek megtérésre hívó első üzenetét. Egy második üzenetet is megtapasztalva Martin a Szentlélek eszköze lett egy pünkösdista gyülekezet alakításában, ami 1980-ban szülőfalujában meg is valósult. A jövődő prófétájaként számos szervezeti kérdést választott meg, így tartva fenn a gyülekezet érdeklődését. Az egyéni krízishelyzetek egy általa meghirdetett, biztosan bekövetkezendő javulás, gyógyulás által megoldásra letek. Munkája folytatását biztosítandó már az 1990-es években gondoskodott arról, hogy fiára ruházza át a gyülekezetvezetés feladatát. Anton szintén alapítója a közösségnek. Ő bibliaismereteinek gyarapodása után távolodott el a római katolikus egyháztól. Kíváncsisága számos felekezetbe elvitte, és végül egy nagyvárosi szabadkeresztény evangélicizáció során szerzett élménye idézte elő megtérését. Ám hamarosan kiábrándult ebből a közösségből is. Vallási útkeresése a Martinnal való találkozással teljesedett ki, akinek a közösségében prédikátorként érvényesíthette előzőleg összegyűjtött bibliaismeretét, és ahol az intézményes elköteleződés helyett az egyéni hit elsőbbségét hirdették. A tanulmány végén a két életút összehasonlítását találjuk, melynek során kirajzolódik az eltérő vallási szocializációból adódó vezetői attitűdök közötti különbségek.

A kötet utolsó előtti tanulmánya az egyéni megtérésektől az új közösségek létrejöttéig megtett utat mutatja be. A külföldi vendégmunka alkalmával

pünkösdi hitre tért személyek hazatértükben gyülekezetalapító, vezetői szerepekben élték meg intézményes keretet öltött hitüket. Egy figyelemre méltó különbségre is kiterjed a szöveg, amikor a férfiak és nők közötti megtérésbeli különbségről beszél, illetve azok következményeit elemzi. A nők sokkal inkább a megtérések családi és életvezetési következményeit tartották fontosnak, szemben a férfiakkal, akik a „morális személy” kiteljesedéseként élték ezt meg. Végül a nyelveken szólás szerepéről olvashatunk a gyülekezeti arculat alakításában. Az egyén számára ez a megkeresztelést követő jegy igazolja a megtérés valódiságát, a bűnvallás mélységét, mintegy titkos nyelvben jelenítve azt meg. A csángó közösségben a glosszológia csupán az egyéni, magányos imádkozás tartozéka, melynek értelmében a hívő és az Isten sajátos kapcsolata létrejön. A kegyelmi ajándékokkal való gazdálkodás

a vezetők értelmezése alapján történik, azok gyülekezeti hierarchiáját erősíti, ugyanakkor szocializációs ágens, mely rangsorolja a híveket, továbbá az üdvözülés feltétele, a hitbeli önértékelés kelléke. A kötet mellékletében a terep felekezeti megoszlását és a pünkösdi hálózatot ábrázoló térkép után 47 fénykép következik.

Peti Lehel munkája által betekintést nyerünk abba a folyamatba, amelynek során egy csángó, egy román és egy roma közösségben megalakul a pünkösdista gyülekezet. A vezetők életútja megmutatja az egyéni fejlődés lépéseit a személyes hit megélésétől a hatalmi pozíciók betöltéséig. Új, vallási megalapozottságú identitás formálódik így, amely fölülírja a nemzeti, szociális, gazdasági vagy nemi határokat.

Máté István

Variáció a modernizációra: Kézdivásárhely válasza az újkor társadalmi és kulturális változásaira

Dimény Attila: A polgárosodás társadalmi és kulturális hatásai Kézdivásárhelyen (1750–1944).

Kriza János Néprajzi Társaság. Kvár 2018. 305. old.

Dimény Attila monografikus várostörténeti kötete egy húszéves kutatómunka gyümölcseként egyik jelentős, tárgyát illetően specifikus része: Kézdivásárhely modern kori társadalom- és művelődéstörténete. Kulcsszavai: modernizáció, polgárosodás, urbanizáció. A 2018-ban megjelent *A polgárosodás társadalmi és kulturális hatásai Kézdivásárhelyen (1750–1944)* című kötet a szerző doktori értekezésének átdolgozása, a Kriza János Néprajzi Társaság *Dissertationes Ethnographicae Transylvanicae* sorozatának része.

A kötet célja Kézdivásárhely polgárosodási folyamatának bemutatása hangsúlyos figyelemmel a politikatörténeti makrofolyamatok – az 1764-es militarizálás, az 1848-as forradalom, az 1867-es kiegyezés, az első világháború és az azt követő

impériumváltás – mikroszinten megfigyelhető társadalmi és kulturális hatásaira. A vizsgálandó korszak megjelölésében is e szempont érvényesül: a szerző a források feldolgozásában határként a madéfalvi veszedelmet és Székelyföldnek Romániához való második csatolását választja. A módszertani bevezetőt követően négy fejezetbe tagolva elemzi a forrásokat, ad betekintést a szakirodalomba, és fejti ki kutatásai eredményeit, következtetéseit. Az olvasó elsőként Kézdivásárhely 18–19. századi településszerkezetével, az erdélyi – azon belül a háromszéki, illetve székelyföldi – városhierarchiákban elfoglalt helyével, népességének alakulásával, adminisztratív és oktatási intézményeivel ismerkedik meg. A második rész a művelődési életet tárgyalja, a különböző egyesületek

Lingvay Julianna (1992) – doktorandus, BBTE, Hungarológiai Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, julianna.lingvay@outlook.com